

Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ,

orcid.org/0009-0000-3717-8118

аспірант кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(Київ, Україна) *dme2123.okovalevsky@dakkkim.edu.ua*

СТАНКОВА ГРАФІКА У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Культурно-мистецька спадщина України відображає тисячолітню історію та неповторну ідентичність народу. Важливе місце у цьому контексті посідає станкова графіка. Її умовно можна умовно поділити на гравюру та естамп. Окрім того, станкова графіка залишатися актуальною і значущою для сучасного українського культурного простору. Вона поєднує в собі мистецькі традиції з новітніми технологіями. Художники продовжують експериментувати з матеріалами та методами, використовуючи як класичні прийоми, такі як офорт, ліногравюра, літографія, шовкографія, так і сучасні цифрові методи друку. До всього, станкова графіка має високу колекційну цінність, бо зазвичай створюється в індивідуальному екземплярі.

У статті представлена характеристика окресленого мистецького напрямку у контексті культурної спадщини України. Було проаналізовано періоди історичного розвитку та становлення станкової графіки. З'ясовано, що вона є яскравим зразком українського мистецтва. Доведено, що станкова графіка об'єднує у собі традиційні техніки та сучасні інтерпретації, що дозволяє художникам відтворювати та переосмислювати українську ідентичність, соціокультурні зміни та особисті враження.

Метою цієї статті є визначення ролі станкової графіки у формуванні культурно-мистецької спадщини України. Дослідження також націлене на визначення значущості цього виду мистецтва, його впливу на художній простір. Крім того, стаття окреслює місце станкової графіки у сучасному культурному дискурсі та перспективи подальшого розвитку цього жанру.

Культурно-мистецька спадщина України відображає тисячолітню історію та неповторну ідентичність народу. Важливе місце у цьому контексті посідає станкова графіка, яка умовно поділяється на гравюру та естамп. Станкова графіка не втрачає своєї актуальності й значущості для сучасного українського культурного простору. Вона гармонійно поєднує давні мистецькі традиції з новітніми технологіями. Сучасні українські художники сміливо експериментують з матеріалами та методами, використовуючи як класичні прийоми, такі як офорт, ліногравюра, літографія, шовкографія, так і сучасні цифрові методи друку. Високу колекційну цінність станкової графіки забезпечує її унікальність – твори здебільшого створюються в індивідуальному екземплярі.

Ключові слова: мистецтво, станкова графіка, культура, Україна.

Oleksii KOVALEVSKYI,

orcid.org/0009-0000-3717-8118

Postgraduate student at the Department of Art Examination
National Academy of Culture and Arts Management
(Kyiv, Ukraine) *dme2123.okovalevsky@dakkkim.edu.ua*

EASEL GRAPHICS IN THE CONTEXT OF THE CULTURAL AND ARTISTIC HERITAGE OF UKRAINE

The cultural and artistic heritage of Ukraine reflects the millennial history and unique identity of the nation. In this context, easel graphics play an important role. It can be divided into engraving and prints. In addition, easel graphics remain relevant and significant for the contemporary Ukrainian cultural space. It combines artistic traditions with the latest technologies. Artists continue to experiment with materials and methods, using both classical techniques such as etching, linocut, lithography, silkscreen, and modern digital printing methods. In addition, easel graphics have a high collector's value, as they are usually created in an individual copy.

The article describes this artistic trend in the context of Ukraine's cultural heritage. The author analyses the periods of historical development and formation of easel graphics. It is found that it is a vivid example of Ukrainian art. It is proved that easel graphics combines traditional techniques and modern interpretations, which allows artists to reproduce and rethink Ukrainian identity, socio-cultural changes and personal impressions.

The purpose of this article is to determine the role of easel graphics in shaping the cultural and artistic heritage of Ukraine. The study also aims to determine the significance of this art form and its impact on the artistic space. In addition, the article outlines the place of easel graphics in the contemporary cultural discourse and the prospects for the further development of this genre.

Ukraine's rich cultural and artistic heritage reflects its millennial history and distinct national identity. Easel graphics hold a significant place within this context, conventionally classified into engravings and prints. Easel graphics remain relevant and vital to contemporary Ukrainian culture, harmoniously merging ancient artistic traditions with modern technology. Today, Ukrainian artists boldly experiment with materials and techniques, utilizing both classical methods, such as etching, linocut, lithography, and silkscreen, as well as modern digital printing methods. Easel graphics enjoy a high collector's value because most works are unique, created in a single copy.

Key words: art, easel graphics, culture, Ukraine.

Постановка проблеми. Сьогодні українська станкова графіка стикається з викликами збереження своєї унікальності та подальшого існування в умовах війни. Цей мистецький жанр відіграє важливу роль у відображенні української ідентичності та естетичних цінностей, які були сформовані протягом довго часу. Окрім того, станкова графіка зосереджується на необхідності повернення молодого покоління та підтримки розвитку мистецького напрямку. Через те, що тема недостатньо вивчена, вона потребує висвітлення на науковому та суспільному рівні. До всього, недостатня фінансова підтримка для художників і проєктів у галузі станкової графіки може обмежувати їхній творчий потенціал і розвиток, нівелювати сприйняття направлення у сучасному українському мистецтві.

Аналіз досліджень. Варто сказати, що комплексних наукових праць, присвячених станковій графіці наразі не існує. Вона розглядається у контексті історії українського мистецтва чи загальних дослідженнях графіки. Ми можемо виокремити групу науковців, які ґрунтовно досліджують направлення. В. Тимофієнко, О. Лагутенко, М. Резніченко, О. Храмова, І. Яковець характеризують вплив станкової графіки на мистецький процес в Україні. В. Тимофієнко наголошує на розумінні здобутків графіки як уособленню цінності української цивілізації, яка покликана задовольняти духовні потреби суспільства. Вчений зазначає, що збереження творів має бути пріоритетним для українського соціуму. (Тимофієнко, 2022). О. Лагутенко фундаментально досліджує тему української графіки, акцентуючи на особливостях розвитку техніки та аналізуючи творчість художників. Мистецтвознавиця висвітлює значущі періоди у становлення направлення, розкриваючи її особливості крізь призму символізму на національній ідентичності (Лагутенко, 2011). М. Резніченко аналізує процеси в образотворчому мистецтві, відводячи станковій графіці місце реформаторської техніки. (Резніченко, 2017). Про вплив графічних технік говорять О. Храмова та І. Яковець (Храмова; Яковець, 2018).

Мета статті полягає у виявленні ролі станкового графіки на формування української мистецької ідентичності та культурної спадщини.

Дослідження спрямоване на представлення етапів розвитку направлення та їх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Станкова графіка в Україні займає особливе місце в культурно-мистецькій спадщині країни, збагачуючи її довгу історію художніми витворами, що відзначаються як високим мистецьким рівнем, так і глибоким зв'язком з українським самовизначенням. Направлення бере свій початок з стародавніх традицій виготовлення гравюр, літографій та інших видів мистецтва. Станкова графіка поєднує у собі технічну вправність з естетичними ідеалами, що відображають духовне багатство народу через призму художньої експресії (Лагутенко, 2006: 25).

Українські графіки завжди використовували різноманітні теми, що відображають культурні обряди, пейзажі, портрети та абстрактні мотиви. Вони застосовували такі техніки, як акватинта, меццотінто, етцерування та інші, для створення глибоких і виразних композицій.

Сучасна українська станкова графіка не лише продовжує традиції минулих поколінь, а й активно інтегрується у глобальний мистецький контекст. Вона відома своїми інноваційними підходами та участю творів у міжнародних виставках, що підтверджує високий професіоналізм та культурну значущість українських митців (Авраменко, 2003: 10).

Проаналізувавши наявну джерельну базу, ми можемо запропонувати структурну градацію періодів розвитку станкової графіки в Україні, що допоможе схарактеризувати її вплив на мистецький простір.

1. Період становлення традиційних технік станкової графіки до XVIII століття;
2. Період формування національного аспекту у творчості графіків XIX століття;
3. Модерністський період та київська школа станкової графіки XX – перша чверть XXI століття.

Період становлення традиційних технік станкової графіки до XVIII століття

Для початку варто зауважити, що загальна історія графіки знаходить своє перше вираження у первісний період та представлена примітивними видами зображення образів міфологічного та повсякденного характеру. З еволюцією технічної

складової, вид мистецтва отримав більше можливостей для свого становлення та розділення на категорії. Так, у час Київської Русі активно розвивалась книжкова графіка, що дозволяла оздоблювати взірці літератури того часу. Для прикладу можемо навести «Остромирове Євангеліє» (1056–1057) та «Ізборник Святослава» (1073) (рис. 1, 2). Під час їх виконання поєднали декоративні та графічні елементи, що дають нам уявлення про самобутність творчості того часу (Лагутенко, 2011: 45).

Підкреслимо, що графіка раннього періоду активно використовувалася для виготовлення ілюстрацій до книг, що б продемонструвати високий розвиток культури. Як наслідок, наразі пред-

ставлено велику кількість письмових джерел, які збереглися до його часу. Вони усі виконані в автентичному стилі, демонструючи приклади графічного мистецтва.

Починаючи з XVI століття в Україні відбувається низка соціальних змін, що значно впливає на національну свідомість та розвиток культури. Поряд з книжковою гравюрою з'являються передумови для розвитку станкової, яка б мала стати доповненням до декорування. Ми можемо стверджувати, що така необхідність була покликана у першу чергу бажанням підвищити цінність самого письмового джерела та культивувати розвиток освіченості. Митці активно використовували традиційні гравюрні техніки, такі як дереворит, мідьорит (глибокий різець на міді), а також ецзерування та акватинту для створення своїх творів (Резніченко, 2017: 18). Ці техніки дозволяли виготовляти різноманітні глибокі та деталізовані зображення, що використовувалися для ілюстрацій книг, ікон, інше (рис. 3).

Зазначимо, що графіка XVI століття часто відображала релігійні мотиви, історичні події, пейзажі та портрети. Зображення святих були особливо популярні через сильний вплив православної церкви на культурне життя та мистецтво України. У друкарнях Києво-Печерської Лаври працював цілий штат граверів. Ми знаходимо про них відомості, які ґрунтуються на залишених численних ініціалах (рис. 4).

Тоді, коли вже графічне мистецтво XVII–XVIII століть не обмежується лише релігійними мотивами. Творчість митців все більше орієнтується на світські мотиви та національно-патріо-

Рис. 1. Сторінка з «Остромирового Євангеліє»

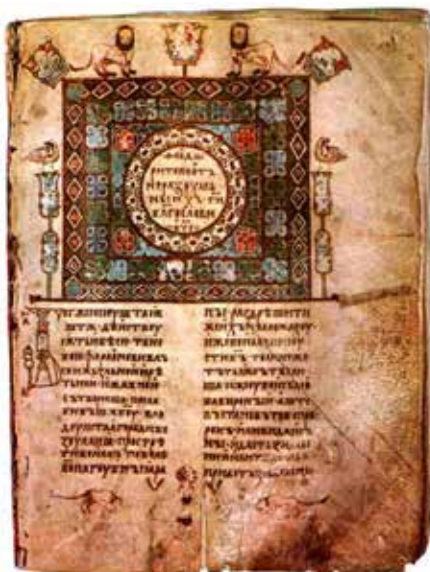

Рис. 2. Сторінка з «Ізборника Святослава»

Рис. 3. Пересопницьке Євангеліє (1556–1561)

Рис. 4. Гравюра з ініціалами майстра

тичними настроями. Графіка виходить на новий рівень своєї майстерності. Мережа друкарень росте, а з ними та з'являються нові митці, які все більше працюють на міді та у техніці офорт. Наприклад, майстри різця брати О. та Л. Тарасевичі використовували надбання європейських, створюючи власний стиль (рис. 5).

Велике значення для розвитку станкової графіки мали контакти з європейськими мистецькими традиціями. Українські митці активно адаптували та впроваджували закордонні техніки й стилі, одночасно зберігаючи національні особливості у своїх творах.

Ми можемо констатувати, що попри обмеженість у матеріалах, митці окресленого періоду відзначались високою виразністю творів. Зокрема, ікони, які часто були виготовлені митцями для церковного вжитку. Багато ілюстрацій до книжок, що виготовлялися в цей період, стали не лише прекрасними зразками графічного мистецтва, але й важливим джерелом для вивчення історії та культури України.

Графіка XVII–XVIII характеризується експериментальністю та відображає перспективність графіки для майбутнього.

Період формування національного аспекту у творчості графіків XIX століття

В XIX столітті станкова графіка в Україні стала важливим мистецьким жанром, що дозво-

лило художникам виражати національні ідентичність із застосуванням нових технік, таких як літографія та акватинта. Художники активно впроваджували мотиви української культури та пейзажі у свої твори. Невідмінно від роботи з металом, гравюра на дереві стала доступнішою та легкою у виконанні. Вона відразу здобула популярність в Україні.

У цей час станкова графіка переживала значний розвиток і стала важливим елементом національного мистецтва, відображаючи культурні зміни та політичні події того часу. Також митці почали активно використовувати нові техніки, такі як літографія. Це дозволило художникам створювати детальніші та складніші роботи, які могли бути масово розповсюджені (Лагутенко, 2006: 55).

Саме у цей час починає розвивається творчість Т. Шевченка, як взірця національного аспекту у творчості. Він багато працював у техніці офорта (рис. 6).

Також, у цей період українські митці впроваджували і адаптували європейські художні стилі, такі як романтизм і реалізм. Це відобразилося в їхніх роботах як за змістом, так і за естетичними принципами. Видатними графіками були П. Мартинович і О. Сластін. Вони змальовували звичайне життя українців: портрети кобзарів, селян (рис. 7, 8).

Важливо зазначити, що темами станкової графіки XIX століття була народна культура, історичні події, пейзажі та побутові сцени. Художники

Рис. 5. Брати Тарасевичі

Рис. 6. Т. Шевченко «Дари Чигирина», 1844 р.

активно досліджували українське село, зображували обряди, традиції та звичаї. Саме тому, в контексті національного відродження та боротьби, станкова графіка стала важливим інструментом для підтримки патріотичних ідеалів та національної самосвідомості.

Художники станкової графіки ХІХ століття активно сприяли формуванню української культурної ідентичності, зберігаючи та розвиваючи традиції народної мистецької спадщини.

Цей період є важливим у розвитку національного мистецтва, який дає уявлення про духовні

Рис. 7. П. Мартинович

Рис. 8. О. Сластіон

й культурні зміни в країні. Відбулося збагачення мистецької спадщини України різноманітними техніками та стилями.

Модерністський період станкової графіки XX – перша чверть XXI століття

Станкова графіка початку XX століття знаходилась у стані постійного творчого пошуку. Активно формуються нові видавництва, творчі спілки, спеціалізовані мистецькі заклади, які давали змогу графікам передавати свій досвід майбутнім поколінням. Митці експериментують з технікою автополіграфії та удосконалюють офорт. Окрім того, з'являється тенденція організації публічних виставок у великих містах України, що мотивує графіків презентувати свої твори та частіше створювати нові.

Ми можемо стверджувати, що митці цього періоду використовували надбання минулих поколінь, адаптуючи його для сучасності. У цьому контексті варто згадати творчість О. Мурашки, О. Кульчицької (рис. 9, 10), які у своїх роботах зображували життя звичайного народу та його прагнення до змін.

Також у XX столітті українська станкова графіка переживала модерністський період. Наприклад, В. Кричевський намагався внести у нього національні ідеї (рис. 11). Художник використовував новаторські підходи до форм та кольору, щоб виразити нові ідеї та емоції. Вони відігравали значну роль у формуванні сучасного образу мистецтва країни, відображаючи різноманітність стилів, тем і технік. Кричевський експериментував з абстракцією, конструктивізмом та іншими напрямками (Храмова; Яковець, 2018: 120).

Деякі художники зверталися до експресіоністських та символістських засобів виразності, щоб

відобразити внутрішній світ людини та соціальні проблеми.

Після Другої світової війни українська станкова графіка підпорядковувалася ідеології соцреалізму, що вимагало зображення «позитивного героя» і сприяло масовому використанню художніх засобів для підтримки комуністичних ідеалів. Однак друга половина XX століття ознаменувалась розквітом графіки. Причиною цьому стала поява молодих митців, зокрема у київському художньому середовищі. Їх твори характеризуються вираженою індивідуальністю та зосередженням на створення цілісності твору. Це було пов'язане з тим, що митці прагнули повернути графіці її «істину природу». Тобто, відмовити від ілюзорності та нав'язаної ідеології. Для цього вони використовували лінорит, дереворит та рисунок. Саме тому ми спостерігаємо таку варіативність творчості. Варто лише згадати роботи З. Толкачова (рис. 12), А. Широкова. Вони охоче зверталися по попередників, шукаючи власний стиль.

Київські митці виступали реформаторами графіками, виявляючи через це свої власні погляди. С. Адамович (рис. 13), А. Базилевич (рис. 14), І. Батечко (рис. 15) підводили до повної реформації станкової графіки.

Наприкінці 50-х років – початку 70-х років популярність набули станкові аркуші. Важливо ще зазначити, що станкова та книжкова графіка у цей період співіснували достатньо добре. Митці поєднували досвід двох напрямків для створення власних робіт. Однак, майбутнього поширення подібна тенденція не досягнула.

У 1960–80-х роках українські митці впроваджували елементи модернізації в рамках соцреа-

Рис. 9. О. Мурашко

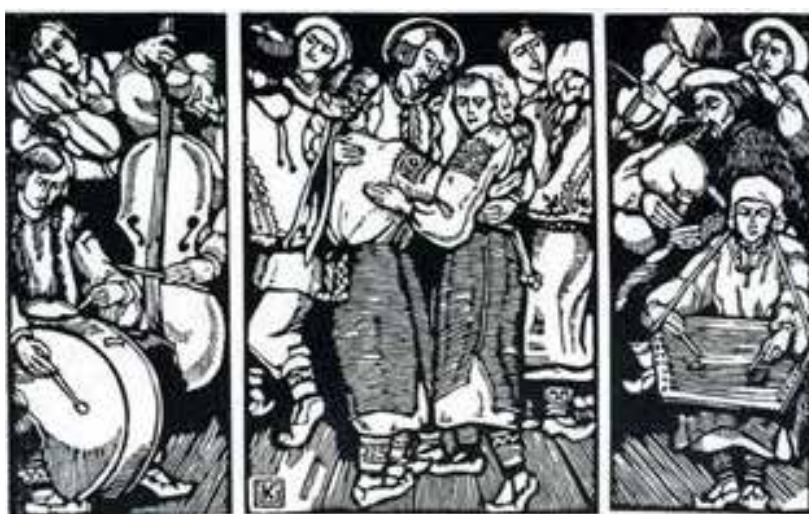

Рис. 10. О. Кульчицька

Рис. 11. В. Кричевський

Рис. 12. З. Толкачов

Рис. 13. С. Адамович

лістичного стилю, намагаючись зберегти творчу свободу в умовах офіційної ідеології. Після отримання незалежності в Україні станкова графіка стала площиною для різноманітних експериментів і плюралізму стилів і технік (Лагутенко, 2011: 100).

Сучасні українські художники станкової графіки активно реагують на соціально-політичні зміни, відображаючи їх у своїх творах. Теми від ідентичності до сучасної політики й культурних трансформацій стають центральними. Митці активно використовують цифрові технології та гібридні підходи для створення станкових графічних робіт, поєднуючи традиційні та інноваційні методи. Наприклад, І. Селеменев (рис. 16), В. Єрко (рис. 17).

Рис. 14. А. Базилевич

Рис. 15. І. Батечко

Рис. 16. І. Селеменєв

Рис. 17. В. Єрґо

Українська станкова графіка стає все більше частиною світової мистецької сцени, відзначається участю у міжнародних виставках та проєктах, що сприяє її інтернаціоналізації та взаємодії з іншими культурами.

Зазначимо, що починаючи з ХХ століття станкова графіка в Україні пройшла складний шлях розвитку, що відобразився у багатогранних творчих пошуках та культурних трансформаціях, від ранніх модерністських експериментів до сучасного плюралізму та інтернаціоналізації. Ці етапи розвитку станкової графіки в Україні ілюструють багатогранність її історії та вплив на культурно-мистецьку спадщину країни. Попри досягнення, українська станкова графіка стикається з викликами, такими як фінансування, відсутність підтримки для молодих талантів і потреба у модернізації мистецьких освітніх програм. Проте розвиток нових технологій і міжнародний обмін досвідом відкривають нові перспективи для розвитку цього видатного мистецтва.

Висновки. Проаналізувавши періоди становлення станкової графіки, ми можемо резюмувати.

По – перше, мистецький напрямок подолав довгий шлях у своєму формуванні. Маючи варіативний характер на початку становлення, станкова графіка за допомогою численних експериментів досягла унікальної характеристики, що допомагає митцям створювати самобутню творчу спадщину.

По-друге, запропонована нами періодизація показує періоди становлення станкової графіки та є керівною для розуміння особливостей напрямку.

По-третє, у ході дослідження, ми окреслили головні особливості української станкової графіки, а саме: образність, орієнтованість на національні мотиви, варіативність.

Отже, станкова графіка в Україні не лише відображає культурну спадщину країни, а і є важливим компонентом сучасного мистецтва, що поєднує традиційні цінності з сучасними тенденціями. Вона не лише відзначається мистецькою майстерністю, а й виступає свідченням живої та багатозарової культурної ідентичності України, яка здатна вразити та надихнути усіх, хто знайомиться з її творчим доробком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Трансформація моделі функціонування образотворчого мистецтва в Україні II половини ХХ століття. К.: ІМФЕ, 2003. 93–99 с.
2. Берлач О. П., Галькун Т. Д., Тарасюк І. І. «Малярські техніки, методи і прийоми в станковому живопису». Луцьк, 2017. 68 с.
3. Лагутенко О. Українська графіка ХХ століття. Київ: Грані-Т, 2011. 184 с. : іл.
4. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. К. : Грані-Т, 2006. 240 с.
5. Резніченко М. Художня графіка. Книга 1. К.: Навчальна книга, 2017. 272 с.
6. Тимофійченко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття. – Київ: Видавництво Інституту проблем сучасного мистецтва, 2002. 472 с.

7. Храмова О. Яковець І. «Історія науки і техніки». Вплив розвитку графічних технік на мистецтво в Україні. 2018. 424 с.

REFERENCES

1. Avramenko O. (2003) Transformatsiia modeli funktsionuvannia obrazotvorchoho mystetstva v Ukraini II polovyny XX stolittia. [Transformation of the model of functioning of fine arts in Ukraine in the second half of the twentieth century]. K.: IMFE, 93–99. [in Ukrainian].
2. Berlach O.P., Halkun T.D., Tarasiuk I.I. (2017) Maliarski tekhniky, metody i pryomy v stankovomu zhyvopysu. [Painting techniques, methods and tricks in easel painting] Lutsk. 68. [in Ukrainian]
3. Lahutenko O. (2011) Ukrayins'ka hrafika XX stolittia. [Ukrainian Graphics of the 20th Century] Kyiv: Hrani-T. 184. [in Ukrainian].
4. Lahutenko O. (2006). Ukrayinska hrafika pershoyi tretyny XX stolittia. [Ukrainian graphics of the first third of the twentieth century]. Kyiv: Hrani-T. 240. [in Ukrainian].
5. Reznichenko M. (2017) Khudozhnia hrafika. Knyha 1. [Artistic graphics. Book 1] Navchalna knyha, Kyiv, 272. [in Ukrainian].
6. Tymofienko V. I. (2002) Arkhitektura i monumentalne mystetstvo: Terminy ta poniattia. [Architecture and Monumental Art: Terms and Concepts] Kyiv: Vydavnytstvo Instytutu problem suchasnoho mystetstva. 472. [in Ukrainian]
7. Khramova O., Yakovets I. (2018) Istoriia nauky i tekhniky. Vplyv rozvytku hrafichnykh tekhnik na mystetstvo v Ukraini [History of Science and Technology. The influence of the development of graphic techniques on art in Ukraine]. 424. [in Ukrainian].